

Список використаних джерел

1. Автоматизированные информационные технологии в экономике. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 413 с.
2. Устинова Г.М. Информационные системы менеджмента / Г.М. Устинова. – М.: Экмос, 2000. – 368 с.
3. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М.-Л., 1963. – 325 с.
4. Ясин Е.Г. Экономическая информация / Е.Г. Ясин. – М.: Статистика, 2000. – 80 с.

***Аннотация.** Отмечено важную роль информации и информационных ресурсов в деятельности современных предприятий. Указано, что информационное обеспечение деятельности предприятия должно основываться на комплексном использовании потенциальных и имеющихся информационных ресурсов с учетом их основных особенностей. Определены принципиальные подходы к формированию информационного пространства предприятия на основе формирования модели анализа, оценки и выбора программных продуктов и последовательности информационного обеспечения.*

***Ключевые слова:** информация, предприятие, информационные ресурсы, информационное обеспечение, система управления, инфраструктура, формирование, информационные потоки.*

***Annotation.** Noted the important role of information and information resources in modern business enterprises. Noted that information for the enterprise should be based on the complex use of potential and existing information resources with their basic features. The specified principal approaches to the formation of an information space based on a model of analysis, evaluation and selection of software and information provision sequence.*

***Key words:** information, enterprise information resources, information management, system management, infrastructure, creation, information flow.*

УДК 330. 101.541.

О.В. Ковтун, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

СПРОЩЕНИЙ АЛГОРИТМ РОЗРАХУНКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ІНДЕКСУ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Аналізуються різні підходи до оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів, висловлюються пропозиції по відбору параметрів і алгоритму розрахунку регіонального індексу людського розвитку, обґрунтовується специфіка накопичення людського капіталу в Україні, розкривається роль людського капіталу у реалізації завдань постіндустріальної модернізації економіки.

***Ключові слова:** людський капітал, регіональний індекс розвитку людського капіталу, Human development index-HDI, рейтинг регіонів, тривалість життя, доступність освіти, рівень добробуту, рівень зайнятості.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Узятий урядом України курс на модернізацію економіки ставить безліч питань. Найбільш важливим з них, на наш погляд, є питання ролі людського капіталу у реалізації завдань модернізації.

Успіхи постіндустріальної модернізації значною мірою залежать від того, чи достатній накопичений в країні людський капітал для здійснення перетворень того масштабу, який дозволить зробити вітчизняну економіку дійсно інноваційною. Причому проблема масового людського капіталу країни є важливою і для окремих його носіїв (чи зможуть вони отримати з нього адекватний дохід), і для інноваторів різного рівня, яким потрібний кваліфікований працівник, здатний „оживити” своєю працею інвестиції, що вкладаються в найсучасніші розробки. Модернізація економіки країни неможлива без розробки і реалізації відповідної державної регіональної політики, яка в свою чергу передбачає розробку кількісних орієнтирів-індикаторів, що дозволяють оцінювати її ефективність на основі чітко визначеної системи

координат і цінностей. Розробка національної методології повинна створити умови для врахування найактуальніших на даному етапі аспектів людського розвитку, забезпечити еластичність та адаптивність індексу розвитку людського капіталу до любых змін загальної соціально-економічної ситуації. Така методологія дозволить кількісно охарактеризувати соціально-економічний стан регіону, його місце серед інших регіонів, а також дасть можливість, за інших рівних умов, визначити або уточнити пріоритетність відповідних програм регіонального розвитку і необхідні розміри фінансування їх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України ґрунтується на ідеях та принципах, що були сформульовані авторами Програмою розвитку ООН (ПРООН). Виходячи з більш широких можливостей національної інформаційної бази, регіональна методика дозволяє повніше враховувати багатofакторність і багатofаспектність людського розвитку завдяки включенню до моделі широкого кола регіональних соціально-економічних параметрів. Такі підходи до оцінки ефективності розвитку адміністративно-територіальних одиниць, їх ранжування знайшли відображення в працях В.Б. Артеменка, А.В. Бурдуна, З.С. Варналія, О.А. Грішнєвої, М.І. Долішного, А.М. Коробейникова, Е.М. Лібанової, П. Матвієнка, В.І. Пили, С.А. Романюка, В.П. Самарини, В.К. Симоненка, Д.М. Стеченка та інших дослідників.

Разом із тим поглибленого дослідження потребують практичні підходи до формування системи оцінки ефективності соціально-економічного розвитку на регіональному рівні.

Мета статті полягає в аналізі специфіки розвитку людського капіталу України, обґрунтуванні пропозицій по відбору параметрів (індикаторів) і розробці алгоритму розрахунку регіонального індексу людського капіталу.

Матеріали та методика дослідження. Дослідження базується на даних Державного комітету статистики України та світових доповідей ООН про розвиток людини. Метод дослідження ґрунтується на методиці, розробленій Програмою розвитку ООН (ПРООН).

Результати дослідження носять теоретичний та практичний характер і можуть бути використані при розробці деяких аспектів макроекономічної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінки й зіставлення рівня соціально-економічного положення різних країн використовується індекс людського розвитку (Human development index – HDI). Даний універсальний порівняльний вимірник уведений у міжнародний політичний і науковий оборот Організацією Об'єднаних Націй у рамках підготовки світових доповідей про розвиток людини, що видаються Програмою розвитку ООН (ПРООН) з 1990 р.

HDI ранжує країни по висхідній від 0 до 1. При цьому для розрахунку використовуються три показники економічного розвитку:

- очікувана тривалість життя при народженні;
- інтелектуальний потенціал;
- величина доходу з урахуванням купівельної спроможності валюти і зниження граничної корисності доходу.

Цілком зрозуміло, що кожна людина обирає не просто довге життя, вищий рівень освіти і більший дохід, а й усі ті блага і умови, які забезпечують найбільш повну реалізацію можливостей його повноцінного розвитку. До них відносяться, наприклад, свобода, рівноправ'я, гендерна рівність, повноправна і багатогранна участь в житті суспільства і т.і. Ці і багато інших важливих аспектів людського розвитку безпосередньо не включені в HDI. Виправданим є бажання багатьох авторів включити в індекс людського розвитку інформацію про всі аспекти людського життя. Але чим складнішим та інформативнішим буде показник, тим проблематичніше буде зібрати достовірні вихідні дані для його розрахунку за всіма країнами світу. Саме тому методологія розрахунку HDI ґрунтується на мінімальному наборі параметрів, за якими є доступна і зіставна інформація по всіх країнах світу.

Переважає більшість вчених-дослідників вважає, що індекс розвитку людини, розроблений Програмою розвитку ООН для оцінки розвитку окремих країн, доцільно взяти за основу інтегрального показника розвитку того чи іншого регіону країни. Але в межах окремої конкретної країни значно розширюється коло вимірів людського розвитку, які чітко і однозначно фіксуються національною статистикою. Тому такий інтегральний показник може бути модифікований шляхом введення в нього додаткових показників людського розвитку. Першим

кроком впровадження глобальних ідей HDI до конкретних умов України стала розробка методики побудови індексів регіонального людського розвитку для порівнянь між основними територіально-адміністративними одиницями. Зазначена методика була затверджена спільним наказом Президії НАНУ та колегії Держкомстату України (№ 76/182 від 14.03/05.04 2001 р.).

То був перший нормативно-правовий акт, яким було закріплено необхідність визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів, міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації. Ця методика протягом 2004-2009 років була чотири рази модифікована, кількість показників соціально-економічного розвитку регіонів для розрахунків варіювалася від 35 (постанова КМУ № 113 „Про затвердження Методики визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів” від 04.02. 2004 р.) до 59 (постанова КМУ № 833 „Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя” від 20.06. 2007 р.). В ідеалі індекс людського розвитку має включати інформацію про всі аспекти людського життя. Однак чим складніший та інформативніший буде показник, тим проблематичніше зібрати повні вихідні дані для його розрахунку. У зв'язку з цим деякі автори прагнуть мінімізувати набір індикаторів людського розвитку.

Так, А.М. Коробейніков пропонує оцінювати ефективність регіонального розвитку на основі комплексної інтегральної оцінки, яка включає такі види показників [4]:

- економічні (валовий національний продукт, доходи населення, споживчі витрати);
- соціально-побутові (забезпеченість житлом, автомобілями, іншими товарами тривалого користування);
- соціально-демографічні (народжуваність, природній приріст, сальдо міграції, рівень здоров'я населення, тривалість життя);
- соціально-гуманістичні.

В.Б. Артеменко вважає, що оцінювати соціально-економічний розвиток регіонів необхідно на основі п'яти компонентів, які в цілому характеризують якість життя населення [1, с. 91]:

- якість населення (демографічна характеристика);
- добробут населення (ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб, охорона здоров'я);
- якість соціальної сфери (умови праці, зайнятість, соціальний захист, корумпованість влади та ін.);
- якість навколишнього середовища (ступінь забруднення довкілля);
- якість фінансового забезпечення (доходи і витрати місцевих бюджетів).

Згідно з науковим підходом В.П. Самариної до показників, які дозволяють оцінити соціально-економічний розвиток регіонів, необхідно віднести такі [9]:

- валовий регіональний продукт;
- обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення;
- обсяг зовнішньоторговельного обігу;
- фінансову забезпеченість регіону;
- питому вагу зайнятих на малих підприємствах до загальної чисельності зайнятих;
- рівень працюючого населення;
- співвідношення середнього доходу на одного працюючого та прожиткового мінімуму;
- питому вагу населення з доходами вище за величину прожиткового мінімуму;
- загальний обсяг роздрібного товарообігу і платних послуг;
- основні фонди галузей економіки.

П. Матвієнко розглядає інший склад показників для узагальнюючої оцінки розвитку регіонів: валовий регіональний продукт, інвестиції в основний капітал, вимоги банків за кредитами, рівень доходів, середня заробітна плата, рівень зареєстрованого безробіття [6, с. 28].

А.В. Бурдун [3] разом з інтегральними показниками пропонує використовувати і такі часткові показники ефективності регіональної політики:

- національний доход на душу населення;
- рівень споживання окремих матеріальних благ;
- ступінь диференціації доходів;
- тривалість життя;

- рівень фізичного здоров'я;
- рівень освіти;
- ступінь щастя населення.

П.Ю. Курмаєв [5] пропонує наступну систему показників оцінки соціально-економічного розвитку регіону:

- 1) викиди шкідливих речовин на душу населення, т;
- 2) кількість лікарняних ліжок на 1000 населення регіону, шт.;
- 3) кількість злочинів на 1000 населення, шт.;
- 4) природній приріст населення на 1000 населення, осіб;
- 5) середня заробітна плата, грн.;
- 6) рівень споживчих цін, %;
- 7) перевищення реальних доходів над прожитковим мінімумом, %;
- 8) заборгованість по заробітній платі на 1 працюючого, грн.;
- 9) обсяг інвестицій на душу населення, тис. грн.;
- 10) доходи місцевого бюджету на душу населення, тис. грн.;
- 11) покриття експортом імпорту, %;
- 12) обсяг аграрного та промислового виробництва регіону на душу населення, тис. грн.;
- 13) обсяг реалізованої інноваційної продукції регіону на душу населення, тис. грн.

Автори колективної монографії „Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз” (за ред. Лібанової Е.М) [8] в індекс регіонального людського розвитку включають наступні показники:

- демографічний розвиток;
- розвиток ринку праці;
- матеріальний добробут;
- умови проживання населення;
- стан та охорона здоров'я;
- рівень освіти;
- соціальне середовище;
- фінансування людського розвитку;
- екологічна ситуація.

Використовуючи запропонований індекс, автори монографії розрахували рейтинги всіх регіонів України станом на 2005 рік. Одержані результати виглядають обґрунтовано і переконливо. Але звертає на себе увагу той факт, що кожний показник запропонованої системи є узагальнюючим і потребує для свого визначення кілька базових вимірів. На це, між іншим, вказують і автори монографії, пропонуючи ієрархічну схему з трьох щаблів: верхнього, другого і третього. Вони вказують також на такі відмінності національної методики від міжнародної: по-перше, використання як показників-стимуляторів, що характеризують процеси та явища, підвищення яких сприяє зростанню рівня людського розвитку, так і показників-дестимуляторів, що відображають процеси і явища, зворотно пов'язані зі зростанням рівня людського розвитку, по-друге, кожному первинному показнику і кожному аспекту присвоєні індивідуальні ваги, за якими відбувається інтеграція первинних показників в індекси складових і індексів складових – в інтегральний індекс людського розвитку.

Не важко уявити собі, наскільки складним і трудомістким є процес розрахунку таких інтегральних регіональних індексів людського розвитку. Не ставлячи під сумнів наукову обґрунтованість і практичну значимість розробленої авторами монографії під керівництвом Лібанової Е.М. методики, ми пропонуємо значно спрощений варіант регіонального індексу розвитку людського капіталу (РІРЛК). У цей індекс, на наш погляд, необхідно включати такі показники:

- індекс середнього рівня життя;
- індекс доступності освіти;
- індекс зайнятості населення;
- індекс ВВП на одну особу;
- індекс фінансування освіти і охорони здоров'я.

Запропоновані нами і деякі зміни до методики розрахунку РІРЛК. Так, регіональний індекс розвитку людського капіталу розраховується нами не за формулою простої середньої арифметичної, а за формулою простої середньої геометричної запропонованих вище показників.

Крім того, індекси часткових індикаторів розраховуються не відносно їх мінімального і максимального значень, а відносно середнього по країні. У такому разі середньостатистичний РІРЛК для країни буде дорівнювати одиниці. Регіони, які досягли більш високого за середнього по країні рівня розвитку людського капіталу, будуть мати РІРЛК більше одиниці, регіони ж, які не досягли цього рівня – менше одиниці.

Результати розрахунків за даними 2009 року наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок РІРЛК України (2009 р.) .

Регіони України	ІСРЖ	Індекс доступності освіти	Індекс зайнятості	Індекс РВП на 1 особу	Індекс фінансування	РІРЛК	Рейтинг
Середній по Україні	1	1	1	1	1	1	
Крим	0,998	0,895	1,019	0,696	1,265	1,036	4
Вінницька	1,016	0,862	1,003	0,630	0,829	0,924	22
Волинська	1,007	0,868	0,982	0,636	1,010	0,965	14
Дніпропетровська	0,976	0,942	1,015	1,310	1,270	1,043	3
Донецька	0,973	0,958	1,008	1,352	1,171	1,024	6
Житомирська	0,979	0,882	0,976	0,570	0,912	0,936	20
Закарпатська	1,002	0,835	1,001	0,565	0,753	0,891	27
Запорізька	1,003	0,926	1,004	1,149	1,2	1,028	5
Івано-Франківська	1,037	0,849	0,983	0,701	0,764	0,902	25
Київська	0,984	0,89	1,005	0,939	1,140	1,001	9
Кіровоградська	0,976	0,891	0,982	0,664	0,971	0,954	17
Луганська	0,986	0,949	0,998	0,867	0,917	0,962	16
Львівська	1,034	0,889	0,986	0,718	0,819	0,928	21
Миколаївська	0,978	0,905	0,977	0,840	1,086	0,984	10
Одеська	0,983	0,903	1,021	0,892	1,021	0,981	11
Полтавська	1,001	0,889	0,998	1,232	1,158	1,007	7
Рівненська	1,009	0,859	0,972	0,664	0,852	0,920	23
Сумська	1,001	0,903	0,988	0,675	0,982	0,968	13
Тернопільська	1,043	0,849	0,976	0,500	0,782	0,907	24
Харківська	1,011	0,933	1,011	0,976	1,060	1,003	8
Херсонська	0,983	0,891	0,980	0,580	0,914	0,941	19
Хмельницька	1,016	0,873	0,982	0,604	0,901	0,942	18
Черкаська	1,009	0,878	0,980	0,706	1,029	0,972	12
Чернівецька	1,039	0,845	0,976	0,486	0,764	0,899	26
Чернігівська	0,979	0,891	0,986	0,663	1	0,963	15
Київ	0,984	0,98	1,035	3,027	1,603	1,124	1
Севастополь	0,981	0,97	1,033	0,867	1,301	1,063	2

Висновки. Розраховані таким чином показник РІРЛК та його складові, крім ранжирування і поділу регіонів країни на групи, дають змогу оцінити відповідність поточної ситуації певним орієнтирам, що виражаються оптимальними значеннями показників людського розвитку, а також зміну її за певний період. Він також свідчить про те, скільки ще належить зробити кожному регіону для досягнення визначених цілей по таких напрямках як тривалість життя, доступність освіти, зайнятість, рівень добробуту, фінансування людського розвитку.

Список використаних джерел

1. Артеменко В.Б. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів. // Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 91.

2. Бікла О. Індекс людського розвитку як показник ефективності моделей соціальної політики / О. В. Бікла // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtpsa/2008/articles/Bikla.pdf
3. Бурдун А.В. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: www.kbuara.kharkov/uf/e-book/n_1_2008/doc/2/14.pdf с. 4];
4. Коробейников А.М. Оценка эффективности регионального развития [Электронный ресурс]/ – Режим доступа: [http://citystrategy/leontiev.ru/?it=4305b09daafdb\(=4010305\)](http://citystrategy/leontiev.ru/?it=4305b09daafdb(=4010305))
5. Курмаев П.Ю. Практичні підходи до оцінки ефективності соціально-економічного розвитку на регіональному рівні. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 2 (105).
6. Матвієнко П. Узагальнююча оцінка розвитку регіонів // Економіка України. – 2007. – № 5 – С. 28.
7. Мельник О.О. ІРЛП як індикатор ефективності соціальної політики країни / О.О. Мельник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtpsa/2008/articles/Bikla.pdf).
8. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія)/ За ред. Лібанової Е.М. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
9. Самарина В.П. Неравномерности социально-экономического развития регионов [Электронный ресурс] // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 1(25) – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=23436>

Аннотация. Анализируются разные подходы к оценке результатов социально-экономического развития регионов, высказываются предложения по отбору параметров и алгоритма расчета регионального индекса человеческого развития, обосновывается специфика накопления человеческого капитала в Украине, раскрывается роль человеческого капитала в реализации заданных постиндустриальной модернизации экономики.

Ключевые слова: человеческий капитал, региональный индекс развития человеческого капитала, Human development index – HDI, рейтинг регионов, продолжительность жизни, доступность образования, уровень благосостояния, уровень занятости.

Annotation. In the article the different going is analysed near the estimation of results of socio-economic development of regions, suggestions speak out on the selection of parameters and algorithm of calculation of regional index of human development, the specific of human stock accumulation is grounded in Ukraine, the role of human capital opens up in realization of tasks of modernisation of economy

Keywords: human capital, regional index of development of human capital, Human of development index-HDI, rating of regions, life-span, availability of education, level of welfare, level of employment.

УДК 339.166.82:005

М.В. Місюк, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОДУКТОВИХ ПІДКОМПЛЕКСІВ ТА ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Обґрунтовано теоретико-методологічні і методичні основи формування, розвитку та ефективного функціонування одного з важливих підрозділів національної економіки – продуктового підкомплексу, зокрема м'ясо-молочного, в умовах ринку

Ключові слова: методологія, методика, ринок, кон'юнктура, попит, пропозиція, прогноз, продуктовий підкомплекс.

Постановка проблеми загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку сільського господарства, в період удосконалення ринкових відносин перед агропромисловим комплексом постають важливі завдання – досягнення стійкого піднесення сільськогосподарського виробництва, надійного